

Jak postupovat krok za krokem při odhalování a řešení šikany ve škole

Tento materiál vznikl na základě metodického pokynu MŠMT čj. 28 275/2000-22 (řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení) a také s využitím odborné literatury PhDr. Michala Koláře, specialisty na tuto problematiku.

Se šikanou, projevy agresivity či nesnášenlivosti se můžeme bohužel v dnešních školách setkávat velmi často. Mnoho pedagogů neví nebo si nejsou jistí v tom jak správně postupovat. A to v případech, kdy existuje podezření na šikanu nebo se některé projevy ukáží zcela zjevně. Nabízíme základní, osvědčený scénář jak v takové situaci postupovat. Přičemž platí několik velmi důležitých pravidel:

- nepodceňujme žádné detaily
- jakákoli kamufláž nebo řešení „na oko“ nemá smysl
- dodržujeme postup krok za krokem
- vše si opakovaně ověřujeme
- respektujeme osobnost každého zúčastněného

Scénář „první pomoci“ při šikaně

1. odhad o jak závažný problém jde
2. rozhovor s informátory a oběťmi
3. nalezení vhodných svědků
4. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
5. ochrana oběti (v případě nutnosti to může být krok č. 1)
6. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi
7. výchovná komise
8. rozhovor s rodiči oběti
9. práce s celou třídou

Blíže ke konkrétním krokům

1. Odhad o jak závažný problém jde

PhDr. Kolář rozlišuje 5 stádií, ve kterých se šikana vyvíjí. (Blíže se dozvíme např. z jeho knihy Bolest šikanování). V podstatě jde o to, abychom se rozhodli jestli budeme problém řešit sami (stádium 1 až max. 3) nebo jej postoupíme specializované instituci (např. SVP).

V případě, že se rozhodneme pro vlastní zásah je velmi dobré si stanovit intervenční tým. Zpravidla jde o ředitele, třídního učitele, školního metodika prevence, výchovného poradce plus možný externí pracovník.

Než se pustíme do vlastní akce, je dobré mít zajištěno organizační zázemí. Jde např. o uvolnění některých žáků či učitelů z hodin, zvýšený dozor o přestávkách, časový prostor pro třídního učitele a metodika apod. V obecné rovině sdělíme informaci kolegům.

2. Rozhovor s informátory a oběťmi

Na počátku zjišťujeme vnější obraz šikanování. Hovoříme s těmi, kdo na šikanování upozornili. Mohou to být učitelé, rodiče žáka, spolužáci nebo kdokoli jiný. V žádném případě zatím nevyšetřujeme u těch, kteří jsou podezřelými pachatelí. Při rozhovoru přijímáme fakta tak jak jsou podána – nezpochybujeme, nereagujeme obranně, snažíme se být důvěřiví Jistě je na místě ocenění toho, kdo s informacemi přišel – není to jednoduché se rozhodnout.

Škola by měla být na tuto situaci připravená. Jak technicky – existuje prostor, kde si můžeme v klidu a bez rušení diskrétně povídat, tak organizačně – je zde někdo, kdo ví co a jak. Pokud jde o rodiče, měli by být ubezpečeni, že jim pomůžeme, domluvíme se s nimi na případně ochraně dítěte a vzájemné spolupráci. Naznačíme jim příští kroky s tím, že budou informováni (buď průběžně nebo na závěr).

Výpovědi je třeba zaznamenat dostatečně přesně – např. písemně. Je nutné, aby o rozhovoru s obětí agresorů nevěděli! Přímá konfrontace obětí s agresorem je nepřijatelná!

Otázky je možné klást zhruba v takové struktuře:

Kdo je oběť? Kolik jich je?

Kdo je agresor? Kolik jich je? (Kdo je iniciátor, formální x neformální vůdce ...)

Co se stalo x děje?

Kdy a kde k šikaně dochází?

Jakou formou? Jak závažné činy?

Jak dlouho a jak často trvá?

Proč dotyčnému ubližovali?

Jak lze násilí v budoucnu zabránit?

3. Nalezení vhodných svědků

Ty lze vytipovat buď ve spolupráci s informátory nebo je možné se obrátit na ty děti ve třídě, které budou pravdivě vypovídat (pokud si nejsme jistí o koho jde, je možné využít např. sociometrického šetření). V počátečních stádiích šikany není obtížné svědky nalézt – navíc jsou zpravidla ochotní vypovídat. Později to může být velký problém, neboť žáci začínají přijímat normy agresorů, mají strach apod. Objektívni výpovědi svědků jsou velmi důležité pro další postup.

Jde o to, abychom vybrali žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí s ní nebo ji alespoň neodmítají – ideální jsou tzv. nezávislí žáci (ve smyslu nezávislosti na normách agresorů). Doporučení, že učitel má za svědky vybírat slušné žáky, kteří se dobře učí, je zcela zavádějící.

4. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky

Většinou stačí, když mluvíme s jednotlivými žáky. Důležité je zorganizovat vše tak, aby o nich ostatní nevěděli (lze se domluvit např. po vyučování). Při zvolení vhodné taktiky a dodržení struktury otázek (stejně jako u rozhovoru s obětí), dozvíme se prakticky vše co potřebujeme, tzn. co? kdy? kde? kdo? jak? ... se stalo. Konfrontaci svědků můžeme využít, vyskytují-li se ve výpovědích závažné nedostatky či protimluvy. Je možné, že si svědek vytváří alibi nebo očerňuje jiné. Opět neděláme to, že bychom konfrontovali svědky s agresory.

5. Ochrana obětí

Dítě, které je šikanované je třeba ochránit do doby než bude vše vyřešeno. To lze např. zvýšením dozoru, organizačním zajištěním volných přechodů, volných hodin na oběd apod. V závažných případech, kdy je třeba dítě uchránit před výraznou agresí, může zůstat i doma.

Tento bod nemusí být nutně v uvedeném pořadí. Je třeba konat tak, jak vyžaduje aktuální situace. Jde spíše o záležitost, prolínající se celou strategií vyšetřování.

6. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Jedná se o poslední krok ve vyšetřování. Je nezbytně nutné být velmi dobře připraveni, jinak jde o ztrátu času. Musíme znát fakta, mít důkazy. Agresorů budou zapírat, lhát, zpochybňovat, vyvracet. Dostávají totiž zprávu, že asi někdo „bonzoval“, což může mít

fatální následky. Jednak k pomstě, ale také k zametání stop. Hlavní význam je v zastavení jejich činnosti – chráníme jak oběti, tak i agresory samé před následky svého jednání.

Dá se použít několik technik „přitlačení ke zdi“ (metody znejistění – víme toho hodně, přičemž oni neví co; výhodná je přítomnost dalšího kolegy, mocenské posazení při rozhovoru, konfrontace apod.). Lze např. upozornit na to, že každý další náznak šikanování bude trestán přísněji, vč. možné intervence Policie. Dále je možné nabídnout mírnější postup při sankcích v případě jejich spolupráce. Nenecháme se zatáhnout do jejich hry.

V podstatě nepotřebujeme jejich doznání. Máme toho tolik, že to bohatě stačí! Vždy chráníme zdroje svých informací?

7. Výchovná komise

Využíváme zde metody vnějšího nátlaku. Jde o společné setkání pedagogů a žáka – agresora i jeho rodičů a rozhoduje se o výchovných opatřeních. Je užitečné mít připravenou strukturu programu a hodí se zkušenosti se skupinovou dynamikou.

Doporučené složení výchovné komise: třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence, vedení školy, žák agresor, rodiče žáka. Příp. zástupce externí instituce, pokud se podílela – např. pracovník SVP, Policie ČR apod. Zhotovujeme písemný zápis.

škála výchovných opatření		
domluva třídního učitele, informace rodičům	napomenutí a důtka třídního učitele	důtka ředitele školy
snížená známka z chování	převedení do jiné třídy, pracovní či jiné výchovné skupiny	podmínečné vyloučení a vyloučení ze studia (jen SŠ)
doporučení rodičům zainteresovaných dětí vyhledat odb. pomoc (SVP, psycholog aj.)	mimořádná výchovná opatření: doporučení rodičům umístit dítě do pobytového oddělení SVP	návrh OSPOD k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy

8. Rozhovor s rodiči oběti

Jde o důležité individuální setkání. Rodiče jsou informováni o zjištěních a závěrech školy, příp. šetření jiné instituce. Následuje dohoda o dalších opatřeních. Je-li třeba, spolupráce s rodiči probíhá již na úrovni informátorů, příp. ochrany oběti.

9. Práce s celou třídou

Po vyšetření šikany a potrestání viníků **je třeba pracovat s celou třídou**. Nejlépe v rámci třídnické hodiny je třída seznámena s problémem, vč. výchovných opatření. Šikana je problém trvalý a je třeba k tomu tak přistupovat. **Nejlepší prevencí je permanentní budování kamarádkých a bezpečných vztahů v celé třídě**. Při této práci je možné využít služeb externistů (pedagogicko psychologická poradna, středisko výchovné péče, společenství proti šikaně atd.)